

Még egyszer a szerkesztő szerepéről, avagy a kritika kiterjesztésének szüksége

Láng Gusztáv vitacikke Hajdu Győző *Műhely* című cikkgyűjteményéről a Korunk 1967. 11. számában látszólag ellentétben áll az én *Vallomás a szerkesztő szerepéről* című jegyzetemmel, melyet 1967. június 8-i számában az Előre napilap közölt. Nem akarván „titkot” kerekíteni a Korunk egy munkatársának és egy szerkesztőjének véleménye közé (mert mondanom sem kell, hogy Hajdu-értékelésemet a Láng-féle bírálat után is fenntartom), úgy gondolom, helyes, ha a kétféle megvilágítás fényforrásaira terelem a szót.

A *Műhely* — „titok” nélkül című cikk szerzője tanáros odaadással elemzi a Hajdu-cikkgyűjtemény darabjait, s szerre talál kivetnivalót: közhelyeket, idejük múlta irodalomszemléleti megállapításokat, a „zsurnalizmus”-ra jellemző felületességeket, nem egyszer ellentmondásokat is. Meggyőződésem szerint Láng Gusztáv jól tette, hogy a maga szigorú filológiájával mérlegre emelte az Igaz Szó hasábjain másfél évtized során megjelent, s most kötetbe foglalt szerkesztői anyagot, becsületesen járt el a Korunk is, amikor a dokumentált bírálatnak helyet adott, s nem árt Hajdu Győzőnek sem, ha a bírálat varázsvízében megfürödvé hasznos tanulságokra tesz szert jövőbeli munkássága számára. Nem is bocsátkozom tehát vitába Láng Gusztávval, aki jogával élt és kötelességét teljesítette, amikor az elébe került könyv anyagát a maga mikroszkópja alatt konkrétan vizsgálta és értékelté.

Igen ám, de egy irodalmi jelenséget mozgásában, társadalmi szerepében, általános jelentőségében is látni és láttatni kell, szélesebb összefüggéseiben, különösen, ha olyan könyvről van szó, mely nem a „ma” terméke, hanem egy hosszabb fejlődési szakaszt tár föl, s időjatkában elmúlt helyzeteket és mondanivalókat elevenít. Ami engem a könyv megjelenésekor megragadott, az éppen az alcímben is kifejezett utalás: „Egy szerkesztő feljegyzései”. Hajdu Győző a szocialista építés átmeneti nehézségei közt, szellemi kaptatókon és buktatókon át, egyre előbbre vezette a folyóiratot, s ez a fokról fokra bővülő, gazdagodó szerep ölthetett testet olyan általánoságokban is, melyek könnyen tűnnek ma, irodalmi kialakulásunk emelkedettebb fokán — „közhelyek”-nek. Számomra filmszerű folyamatosságában volt érdekes a szerkesztői vallomás, ezért szögezhettem le Hajduról, hogy „...közügyj irányító, aki mélyen éli és vallja az irodalom pártos humanista szerepét, új embert formáló jelentőségét. Hibáztatja, ha lapjaink között nem megfelelő a munkamegosztás, figyelmeztet, ha irodalmi életünkben »lelassultunk.« és irodalmi színpadot kezdeményez, hiányolja a kritikát, fellép a szematismus ellen, korszerű értelmezést ad a félreértett szocialista realizmusnak, esszéit sürget, az irodalom fejlődéséhez igazítja a kritikát, vitára serkent. Él és éltet.”

Egy befelőlé-részletező, pozitív tényadatokat szinte pozitivistá módon megragadó filológia joggal mutatja föl a Hajdu-oeuvre hibáit, kipécézheti fogyatékoságait, de ez semmiképpen sem rontja le a visszatekintés összképét: Hajdu Győzőnek, az Igaz Szó szerkesztőjének az útja a szocialista közírás emelkedésének pályáivét jelképezi. S itt álljunk meg. A szerkesztőt nem lehet elválasztani a laptól, melyben a szerkesztői följegyzések pillanatnyiságán túlmenőleg a szerkesztői munka igazi értelme és értéke, végső eredménye testesül meg. Ezért nem helytelenítem a lap-genezis, a lap-fejlődés hű és utólag nem idillizált dokumentációját a másfél évtizednyi anyag egybegyűjté-

sével, s egyszer már leírt mondanivalómat a Hajdu-könyvvel kapcsolatban Láng Gusztáv kritikai megjegyzései után csak annyiban tartom kiegészítendőnek, hogy kívánatosnak érzem Hajdu Győző szigorúbb önelhatárolását régebbi munkaszakaszaitól s azokban fellelhető hibáitól. Ezt határozottabban végezhetne volna el könyvének előszavában is, de semmi sem késő: lehet hogy éppen az elszenvedett szigorú kritika segíti elő bennne a „magunk revíziójá“-t, mely különben — valljuk be — a szocializmus mai hőfokán mindnyájunk számára a visszatekintés őszinteségével kötelező.

Láng Gusztáv bírálata kifogástalan ugyan, de leszűkítve egy könyv dokumentum-anyagára nem lehet igazságos. Arra gondolok, hogy a szerkesztő publicisztikája után, mely közüggé tette az írók, művészek mindenkor megnyilatkozásait, logikus követelmény maguknak az íróknak, művészeknek — tehát a Hajdu-írásokban csupán tükröződő tulajdonképpeni főanyagnak — a hasonlóan alapos bírálata is. Távol áll tőlem, hogy figyelembe ne vegyem mindazt a maradandó értéket, amit íróink, művészeink, a szocialista építés erőmegfeszítései közt alkottak (hiszen éppen ezért védem Hajdu Győző szerkesztői másfél évtizedét a csupán hiányokra tapintó látéleleléssel szemben), de kétségtelen, hogy szocializmusunk mai fejlettségi szakaszán, a megnőtt igények fokán, új szerep vár az irodalombírálatra is.

Közírásunk nyilvánvalóan nemcsak az „átmenet“ gyengéiben ragadható meg, hiszen fejlődésében mindenkor adva volt az előbbrelendülés csiraképessége és feszereje is. Ha ugyanilyen bátran szembenézünk szépirodalmunkkal és segédtudományaival, akkor sem kell elvétenünk a negatív (túlhaladt) és pozitív (maradandó és előremutató) jelek tárgyilagos arányosítását. Ahogy Hajdu Győzőt, az állandóan kísérletező és újra-jobbra törekvő szerkesztőt sem félttem a kritikától, mely régi írásainak újraközlését s hibáinak megismétlését támadta meg, úgy a kritika kiszélesítésétől és a korszerű tudományos-filológiai és irodalomtörténeti-esztétikai fegyverzetnek megfelelő kiéleződésétől sem a romániai magyar irodalom egészének valamiféle értécsökkenése várható, hanem ellenkezőleg, a való értékek érvényesülése*.

Balogh Edgár

* Akárcsak Láng Gusztáv írásában (Korunk, 1967. 11.) a tárgyilagos bírálatot, úgy tartjuk figyelemre méltónak a bírálat általános kiszélesítésének javaslatát, melyre vissza is kell térnünk. — A szerkesztőség.

Alexander Archipenko:
Ökölvívó-mérkőzés

